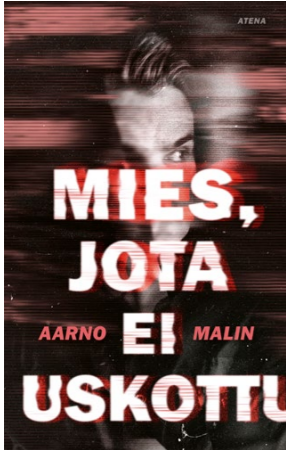

”NARSISTISIA HUIJAREITA JA HARHAISIA IDIOOTTEJA”

Aarno Malin: Mies, jota ei uskottu, Atena, 176 s.

TOIMITTAJA, kirjailija, FM Aarno Malin, 47, kertoo karmeista kokemuksistaan suomalaisen terveydenhuollon ja sosiaalitoimen syövereissä niin, että lukija hämmästelee joka käännettä. Voiko tämä olla totta: vuosikymmeniä virkakunnan pompoteltavana ja lähes kidutettavana? Voiko noin pahasti sairastanut kirjoittaa näin hyvin ja sujuvasti? Kyllä voi, ja totta se on!

Malinin kirja on rohkea, avoin ja paljas sairaskertomus, mutta myös vahva selviytymiskertomus. Se ei ole omaelämäkerta, vaikka kerroo yhden ihmisen tuskaisesta taipaleesta kohti toivutusta ja oikeaa diagnoosia. Päiväkirjat, tarkka asiakirjojen, diagnoosien ja reseptien dokumentointi tekee teoksesta uskottavan ja vaikuttavan. Huolellisuudella ja sinnikkyydellä kirjoittaja saa kusettajansa satimeen. Selviää esimerkiksi se, että Kelan vakuutuslääkäri ei ollut edes lukenut käsittelemänsä tapauksen papereita tai liitteitä! Silti hän teki Malinin kannalta kohtalokkaita päätöksiä.

Kovia kokenut Malin paljastaa, millaista valtaa pikusieluiset, asioita ahtaasti tulkitsevat virkahenkilöt Suomessa käyttävät. Kaavoihinsa kangistuneet lääkärit ja muut virkaihmiset ovat pahimmillaan välinpitämättömiä, suorastaan tunteettomia kanssaihmissen kiduttajia. Onneksi aivan kaikki lääkärit ja hoitoalan ihmiset eivät ole Malinin tapauksessakaan aivan sysimustia.

Kaikki alkoi siitä, kun 17-vuotias lukiolainen sai outoja oireita: kivut lonkassa veivät ennen urheilullisen pojan lähes liikuntakyvyttömäksi keväällä 1993. Terveyskeskuslääkäri vain tuhahteli ja käski venytellä. Alkoi äärimmäinen terveydenhuollon hyppyytys lääkäriltä toiselle, röntgenistä fysiatrille, psykologille ja ties minne. Lääkärit eivät uskoneet, että kyseessä oli aito ja oikea vaiva, sairaus. Ankarasti koulukiusatun nuoren vaivoja pidettiin enemmän henkisinä kuin fyysisinä. Vasta melkein 20 vuotta myöhemmin selvisi, että potilas sairastaa pitkälle edennyttä, hoitamaton selkärankareumaa.

Epäasiallinen kohtelu sekä väärät ja epätarkat diagnoosit johtivat epätoivoon, masennukseen, ja lääkekie-

teeseen. Kovia kipulääkkeitä kului vuosia ja niitä tarvittiin yhä enemmän ja yhä kovempia. Mies kertoo erilaisien opioidien vaikutuksista kuin alaan perehtynyt farmaseutti. Niin syvällä hän oli. Onneksi käytölle tuli stoppi. Lääkeriippuvuudesta irtautumiseen meni kaksi vuotta.

Malin ehti kokeilla myös vaihtoehtohoitoja. Nyt ne naurattavat, vaikka aikanaan olivat kokijalleen ikäviä, jopa kivuliaita ja tehottomia. Homeopaatti – nuori, energinen ja itsevarma nainen – määräsi potilaan oudolle dieetille. Erilaisten vaiheiden jälkeen Malin myönsi vihdoin itselleen, että homeopaatti oli pahimman luokan puoskari. Meridiaanien korjaajalla, henkiparantajalla ja shiat-sussa käynnit Malin myös muistaa.

Epätoivoisena ihminen kokeilee lähes kaikkea. Eräällä shamaanikurssilla Alkio-opistolla ollut keski-ikäinen naisen suolsi kaikenlaista new age -soopaa. Hän väitti kuulevansa, kuinka kukka kiljaisi tuskasta, jos hän vahingossa astui sen päälle. Lisäksi hän väitti olleensa Malinin äiti edellisessä elämässäni. Malin usko! Hän oli nuori, sairas ja todella helposti vietävissä.

Kirjoittaja kokeili myös volgansientä, pellavansiemennelmaa ja ties mitä troppeja. Häneltä kului aamuisin pari tuntia kymmenen luonnonmukaisen ”lääkkeen” valmistamiseen ja nauttimiseen. Vähän myöhemmin ”äiti” suositteli hänelle raa’an perunan nauttimista joka aamu.

”Onneksi ymmärsin pian, että edellisen elämäni äiti oli seinähullu. Kaikki tapaamani ihmiset, jotka rahastivat tai ratsastavat henkimaailmalla, olivat joko narsistisia huijareita, harhaisia idiootteja tai molempia”, Malin kirjoittaa.

Jyväskyläläinen, Helsingissä nelisen vuotta elänyt Malin törmäsi ikävään ja epäsiälliseen kohteluun lähes joka paikassa. Muutama asiallinen ja potilaistaan kiinnostunut lääkäri antoi toivoa. Juuri toivon varassa mies eli – ei yhteiskunnan tuella, vaikka sitäkin tippui, mutta vain murusia. Suurin toivon lähde oli ajatus kirjan kirjoittamisesta. Sillä mies jaksoi. Hän opiskeli kirjoittamista ja kehittyi siinä niin hyvin, että on nyt julkaissut kaksi kirjaa.

Malin on perehtynyt yhteiskunnan salattuun ja synkkään puoleen. Hänen esikoisteoksensa, tietokirja *Pimeyden ytimeen* (Atena, 2022) paljasti pimeän verkon rikollista sisältöä. Hän on ollut myös keskusrikospoliisin asiantuntijana *Vastaamon* tietomurtotapauksessa. Lisäksi hän on kirjoittanut muun muassa *Suomen Kuvalehteen*.

Skepsis edelleen tunnettu tieteellisen näkökulman puolustamisesta – myös transasioissa

VILLE AARNIKKO, MARKKU JAVANAINEN, SANTTU PUUKKA, MIKKO VILLE VALJENTOV

OTTO J. MÄKELÄ JA IRMA HIRSJÄRVI vastustivat professori ja ylilääkäri **Riittakerttu Kaltialan** kutsumista Skepsis ry:n puhujaksi ja olivat huolissaan luennon aiheuttamasta mainehaitasta Skepsikselle. Toisin kuin Mäkelä puheenjohtajan palstallaan ja Hirsjärvi vastineessaan (Skeptikko 2/2023, 3/2023) spekuloiivat, niin luennon tarkoitus oli järjestää hyvä ja yleistajuinen tieteellinen katsaus siihen, mitä transsukupuolisuus tarkoittaa ja mitä tieteellinen tutkimus kertoo asiasta. Kaltialan tieteellinen osaamisalue ja julkiset kommentit painottuvat etenkin sukupuolihaastuksesta kärsivien lasten ja alaikäisten nuorten hoito-omotoihin, ja juuri tämä alue on yhteiskunnallisesti merkittävimmän keskustelun alla.

Kaltiala on tavannut lähes kaikki hormonihoidoihin edenneet lapset ja nuoret Suomessa sekä osallistunut n. 500 nuoren arviointiin vuodesta 2011 lähtien aloittaessaan Tampereen yliopistollisen sairaalan sukupuolihaastuksesta kärsivien lasten ja nuorten klinikan johdossa. Hirsjärven ja Mäkelän viime hetkillä alkaneen vastustuksen takia halusimme kuulla tarkemmin, mistä se johtuu. Toistuvista kyselyistämme huolimatta emme saaneet vakuuttavia esimerkkejä asioista, joissa Kaltiala olisi väärässä, tulkitseisi tutkimuksia virheellisesti tai esittäisi muilla tavoin harhaanjohtavaa tietoa. Kerroimme kuitenkin puuttuvamme jälkeensä asiaan, jos jostain selkeitä virheitä tulisi ilmi luennolla tai sen jälkeen. Mitään Hirsjärven väittämää uskoa luennoitsijamme ”pyhään oikeaan näkemykseen” ei valinnan taustalla ollut.

Mäkelän ja Hirsjärven vastustus painottui mainehaittaan ja muihin ei-tieteellisiin näkökulmiin. Avasimme kantamme myös näihin asioihin etukäteen, mutta vastauksistamme huolimatta he kyselevät samoja asioita yhä uudelleen vastineissaan. Kantamme mukaan Skepsiksen ei tulisi peruuttaa tai muuttaa luentoa potentiaalisen mainehaitan takia, eikä varsinkaan sillä perusteella, että joku muu käyttäisi Kaltialan esittelemiä tutkimustuloksia tai henkilökohtaisia näkemyksiä omaksi edukseen ”poliittisella kentällä”. Lähestyimme asiaa tieteellisestä näkökulmas-

ta samaan tapaan kuin muitakin politisoituneita aiheita. Skepsiksellä on vuosien varrella ollut korkeatasoisia luento- ja muistakin kiistellyistä asioista, kuten esimerkiksi rokote- tuksista, ilmastonmuutoksesta, älykkyyden mittaamisesta, ravitsemussuosituksista, geenimuuntelusta, luomusta ja Tshernobylin ydinvoimalaonnettomuudesta. Kaltialan luento jatkoi samaa linjaa. Meidän kannaltamme tärkeintä on se, mitä tieteellinen tutkimus kertoo asiasta.

Kirjoituksissaan Mäkelä ja Hirsjärvi väittävät, ettemme halunneet hyvää keskustelua aiheesta, koska emme kutsuneet toista puhujaa paikalle. Tämä ei pidä paikkaansa, vaan johtui siitä, että heidän tarjoamansa syyt etukäteen sovitun luentomme muuttamiseksi vain muutamia päiviä ennen tilaisuuden alkua eivät vakuuttaneet meitä. Tästä huolimatta kannustimme Hirsjärveä ja Mäkelää kutsumaan paikalle keitä tahansa asiantuntijoita, aktivisteja tai muita kansalaisia kommentoimaan luennon jälkeiseen QA-osioon. Ja näin tapahtui.

Varmistimme, että Hirsjärven ja Mäkelän vastineissa mainitsema asiantuntija sai puhua QA-osiossa niin kauan kuin hän itse halusi. Puheenvuorossaan hän ei haastanut yhtäkään Kaltialan esittämää tieteellistä seikkaa. Skeptikko-lehden päätoimittaja **Risto K. Järvinen** on myös tuloksetta pyytänyt tältä samalta asiantuntijalta mahdollista vastakirjoitusta Kaltialan luennolle. Avoin keskustelu aiheesta on positiivinen ja kannatettava asia, eivätkä Skepsiksen periaatteet jääneet minnekään.

Mäkelän kritiikki menee ohi myös Floridan lääkintäviranomaisen kuulemiseen liittyvässä kommentissa. Mäkelä ei ole tähän päivään mennessä nähnyt tarpeelliseksi eritellä, mikä Kaltialan antaman asiantuntijalausannon sisällössä oli ongelmallista. Ja jos kyse ei ole lausunnon sisällöstä, vaan pelkästään tapahtumaan osallistumisesta, niin tuomitseeko hän myös muut samassa tilaisuudessa lausuntonsa antaneet asiantuntijat? Floridan lääkintäviranomaiselle videoyhteyden kautta antamassaan lausunnon (1) Kaltiala kävi läpi *Suomen Palveluvalikoimaneuvoston (Palko)* suositukset lasten ja alaikäisten sukupuolidysforian hoidoista ja niiden taustaperusteluista (2).

Puheenjohtajan palstalla Mäkelä ihmettelee, miten voimme sanoutua irti poliittisista tarkoituseristä ”sen jälkeen, kun hallituksessa on toistuvasti yritetty tuoda Skepsiksen käsiteltäviksi alt-right aihepiiriä”. Mäkelän mukaan tätä aihepiiriä on mm. ”feminismin kritiikki, samanpalkkaisuus (”naisen euro”), wokeness, cancel-kulttuuri, miesasia”. Ikään kuin näitä aiheita ei voisi käsitellä itsenäisinä asioina ilman poliittisia tarkoituseriä tai sidonnaisuuksia. *Wikipedian* ja *Merriam-Webster* sanakirjan alt-right -määritelmä on kaukana meidän käsityksistämme ja sisältää vastenmielisiä ajatustapoja. Sanoudumme yksimielisesti irti tästä rinnastuksesta. Kun argumentit eivät riitä, otetaan leimakerveys käyttöön.

Osasta Mäkelän mainitsemia asioita on keskusteltu tavallista useammin hallituksen sisällä, osasta vain sivulauseenomaisesti. Keskustelut ovat pääosin liittyneet siihen, sopiiko feminismin kritisoiminen Skepsikselle vai ei. Hallituksen enemmistö on ollut asiallisen kritiikin sallimisen kannalla.

IRMA HIRSJÄRVEN KIRJOITUKSET EIVÄT PYSY TOTUUDESSA

ASIAT SAA HELPOSTI NÄYTTÄMÄÄN miltä tahansa, jos totuudella ei ole merkitystä. Hirsjärven vastine Skeptikko-lehdessä 3/2023 sisältää asiavirheitä, vääriä lainauksia ja harhaanjohtavia kuvauksia tapahtumien kulusta. Kaikkien näiden läpikäyminen veisi liikaa tilaa ledestä, joten nostamme esiin vain muutaman esimerkin.

Jo vastineensa otsikossa Hirsjärvi luo mielikuvaa siitä, että Skepsis olisi ”kansainvälisesti tunnettu nuorten transhoidon vastustamisesta”. Todellisuudessa kannattamme sukupuoliahdistusta kokevien lasten ja nuorten hoitoja, mutta kaikkien muiden hoitojen tavoin niiden tulee pohjautua kokonaisvaltaiseen lääketieteelliseen arvioon hoitojen vaikuttavuudesta ja mahdollisista riskeistä. Hoidoilla ei pidä aiheuttaa enemmän vahinkoa kuin hyötyä eli niiden pitää olla terveydenhoidon eettisen periaatteen *primum non nocere* mukaisia.

Hirsjärvi jatkaa luoden virheellistä kuvaa siitä, että hallituksessa olisi ollut suurempi vastustus Kaltialan kutsumiselle kuin omassa vastineessamme ilmoitimme. Hän kirjoittaa ”äänien” jakautuneen ”4-3, yksi ei ottanut kantaa”. Hirsjärven versio on jo matemaattisesti mahdoton, sillä Skepsiksen hallituksessa on vain seitsemän jäsentä. Hirsjärven matematiikalla jäseniä olisi kahdeksan.

Pyysimme Hirsjärveltä useaan kertaan tarkennuksia mahdollittamaan yhtälöön, ja siihen kuka tämä kolmas asiaa vastustanut henkilö oli, mutta hän kieltäytyi vastaamasta. Lopulta Hirsjärvi täsmensi sähköpostitse, että ”äänestyspöytäkirja vastannee kysymykseemme”. Äänestyspöytäkirjaan hän viittasi kahteen eri otteeseen. Muita vastauksia emme saaneet. Todellisuudessa Skepsiksen hallituksessa ei äänestetty asiasta kertaakaan, joten äänestyspöytäkirjaakaan ei voi olla olemassa. Hallituksen keskustelujen pohjalta oli selvää, että asiaa vastusti vain kaksi henkilöä, Hirsjärvi ja Mäkelä. Tätä kokonaisuutta ei voi enää selittää pienellä kömmähdyksellä.

Seuraavaksi Hirsjärvi kirjoittaa ”joutuneensa pian tapahtuman jälkeen” vastailemaan väitteisiin lasten ja

nuorten transhoidoista *Twitterissä*. Keskustelujen ”nos-teena” oli Hirsjärven mukaan Skepsiksen järjestämä tilaisuus. Seurasimme luennon jälkeisinä päivinä, viikkoina ja kuukausina Twitter-keskusteluja tilaisuutemme liittyen, emmekä nähneet Hirsjärven osallistuvan yhteenkään niistä. Kaikissa Twitter-keskusteluissa oli myös positiivinen sävy. Muuallakaan julkisuudessa ei ole ollut tilaisuuteen liittyvää negatiivista keskustelua. Mitään mainehaittaa tilaisuuden vuoksi ei syntynyt.

Kysyimme myös Twitter-väitteistä Hirsjärveltä itseltään, mutta hän ei kyennyt antamaan minkäänlaisia näyttöä niiden tueksi, eikä suostunut tarkentamaan minkälaisia keskustelut olivat, keitä niihin osallistui tai milloin keskustelut olisi ylipäätään käyty. Kävimme Twitterin tarkennetulla hakutoiminnolla läpi kaikki Hirsjärven kirjoittamat viestit kuukausi kuukaudelta. Yhtäkään Hirsjärven kuvaukseen sopivaa viestiä ei löytynyt. Hirsjärvi vaikuttaa sepittäneen myös tämän asian tukeakseen luomaansa narratiivia.

Vastineessaan Hirsjärvi antoi (huutomerkin kera) ymmärtää, että Aarnikko olisi vedonnut ”omaan (!) asiantuntijuuteensa” arvioidessaan Kaltialan asiantuntijuuden tasoa. Tarkemmin ilmaistuna Aarnikko avasi hallitukselle avoimesti omat perustelunsa Kaltialan valinnalle, ja oli valmis kuulemaan päinvastaisia näkemyksiä esittämistään perusteluista. Tämä ei ole ”omaan asiantuntijuuteen vetoamista”, varsinkaan missään negatiivisessa mielessä, vaan avointa valintaprosessin avaamista, ero on olennainen. Aarnikko, eikä kukaan muukaan allekirjoittaneista, ei tohtisi luonnehtia itseään transsukupuolisuuden asiantuntijaksi, vaikka olisivatkin reilusti keskivertoa paremmin perehtyneitä itse asiaan.

KUVITTEELLISIA LAINAUKSIA

HIRSJÄRVI ESITTÄÄ meidän kirjoittaneen Ruotsin ”päätymistä kokeellisen tutkimuksen nimitykseen” ja että tämä olisi ”turhaa draamaa”. Todellisuudessa emme maininneet kokeellisesta tutkimuksesta sanallakaan, emmekä myöskään viitanneet hänen mainitsemaansa *Karoliinisen instituutin* katsausartikkeliin, vaan Ruotsin terveys- ja hyvinvointiviranomaisen (*Socialstyrelsen*) joulukuussa 2022 antamaan uuteen viralliseen ohjeeseen (3). Kerroimme, että uuden ohjeen mukaan sukupuoliahdistuksesta kärsivien lasten ja alaikäisten nuorten hormonihoidon riskit ovat ”todennäköisesti suuremmat kuin mahdolliset hyödyt”.

Hirsjärven viittaamassa Karoliinisen instituutin katsausartikkelista tehdyssä uutisessa sen sijaan puhutaan kokeellisesta hoidosta ja tutkimuksesta (4). Sen toinen päätutkija, professori **Mikael Landén** kirjoittaa, että puberteetin estävän blokkerihoidon (GnRHa) pitäisi olla kokeellinen hoitomuoto kliinisen tutkimuksen yhteydessä eikä yleinen käytäntö: ”Against the background of almost non-existent longterm data, we conclude that GnRHa treatment in children with gender dysphoria should be considered experimental treatment (”kokeellinen hoitomuoto”) rather than standard procedure. This is to say that treatment should only be administered in the context of a clinical trial (”kliininen koe”) under informed consent”. Hirsjärvi ei vaikuta olevan tarkka siitä,

mitä ja kenen kirjoittamia lauseita hän suorien lainausmerkkien sisälle sijoittaa.

Blokkeri- ja muuntohormonihoitoihin suhtautumisessa Hirsjärveä ei näy kiinnostavan lainaamansa katsausartikkelin johtopäätös (5): ”Tämä lähes 10 000 tutkimuksen systemaattinen katsaus viittaa siihen, että hormonihoidon pitkäaikaisia vaikutuksia psykososiaaliseen ja somaattiseen terveyteen ei tunneta, paitsi että GnRHa-hoito näyttää hidastavan luun kehittymistä ja luun mineraalitiheyden nousua.” Juuri tästä aihepiiristä vaivavasta hormonihoidon tutkimusnäytön heikosta laadusta Kaltiala ja muut suomalaiset asiantuntijat kirjoittavat *Lääkärilehden* artikkelissa (no 43-44/2023) *Sukupuoliahdistuksen hormonaalinen ja kirurginen hoito nuoruusiässä – hyötyjä vai ei?* (6).

Tiukkojen laatuarvioiden jälkeen 10 000 artikkelista Karoliinisen instituutin katsausartikkeliin hyväksyttiin lopulliseen tarkasteluun vain 24 tutkimusta. Artikkelin taulukossa 2 esitetään mielenterveyteen liittyvät päätulokset. Blokkerihoidon ei havaittu vähentävän itsemurha-ajatuksia, sukupuolidysforian kokemista, depressiota, ahdistuneisuutta eikä muuttavan kognitiota. Parannusta havaittiin vain lasten CGAS-asteikossa ja elämän laadussa, mutta näidenkään tulosten varmuutta ei voitu vahvistaa, koska ei voitu eritellä paljonko muutokset johtuivat itse blokkerihoidosta ja paljonko samanaikaisesta psykososiaalisesta tuesta ja terapiasta.

Ei-psykologisista asioista katsauksen taulukossa 3 ja 4 esitetään jo edellä mainittu vahvin tulos blokkerihoidon jälkeisestä luuntiheyden heikkenemisestä. Varmuusasteeltaan heikompia olivat lisääntynyt ruumiinpaino ja vähentynyt rasvaton ruumiinpaino (lean body mass eli ”fat-free mass”). Huomattakoon, että Karoliinisen katsauksessa ei käsitelty puberteetin estämishoidon monia muita mahdollisia vaikutuksia, kuten esimerkiksi vaikutuksia aivojen kehitykseen.

Hirsjärven mukaan kerroimme ”dramaattisesti” *Tavistockin* sukupuoli-identiteettiklinikan sulkemisesta. Itse asiassa kuvasimme sitä hyvin maltillisesti, olisimme voineet mainita pitkän listan klinikan toimintaan liittyviä puutteita, kuten sen, että blokkereita annettiin vain lyhyen tapaamisen jälkeen ilman riittävää lääketieteellistä arviota asiakkaan tilasta. Englannin virallinen terveydenhoidon taso arvioiva *Care Quality Commission* antoi klinikalle arvosanaksi huonoimman mahdollisen: Inadequate (puutteellinen, riittämätön). BBC:n tutkivan toimittajan **Hannah Barnesin** kirjasta *Time to Think: The Inside Story of the Collapse of the Tavistock’s Gender Service for Children* voi lukea yksityiskohtiin paneutuvan kuvauksen klinikan ongelmallisista käytännöistä. Myös *Skeptic*-lehden kolumnistin, psykologi ja feministi **Carol Tavrisin** vapaasti luettavissa olevasta artikkelista saa selkeän kuvan Tavistock-klinikan toiminnasta (7).

MIHIN SUUNTAAN MAAILMALLA MENNÄÄN?

ENGLANNIN NHS (*National Health Service*) on toteuttamassa sukupuoliahdistuksesta kärsivien lasten ja nuor-

ten parempitasoisia hoitokäytäntöjä edellisessä vastineessa viittaamamme *Cass Review*:n pohjalta (8). Samoin kerroimme vastaavista muutoksista Ruotsissa (3). Myös Tanskassa hoitokäytäntöjä on muutettu viime vuosina voimakkaasti: vuonna 2022 alaikäisistä sai transklinikalla hormonihoidoja enää vain 6 %, kun suurimmillaan osuus vuonna 2018 oli 65 % (9).

Näiden maiden aikaisempi blokkerihoitojen käytäntö on perustunut pääasiassa *Hollannin malliin* (*Dutch Protocol*). Mallin perustana olleiden tutkimusten uudelleenarviointi on Hollannissakin nyt käynnissä (10).

Suhtautumisessa lasten ja alaikäisten nuorten hormonihoidoihin näyttää olevan meneillään laajempi suunnanmuutos.

ENTÄ SKEPTIKOT?

TRANSASIAT ja muut sukupuoleen liittyvät aiheet eivät ole tunnetuimmista skeptikkojen lehdissä kritiikin tai keskustelun ulkopuolelle jätettäviä tabu-aiheita. *Skeptic*-lehden 30-vuotisnumerossa (vol 27 no 1/2022) on neljä laajaa pääartikkelia nimenomaan transasioista. Näistä kaikkien vapaasti luettavissa on artikkeli *Trans Matters: An Overview of The Debate, Research, and Policies* (11). Myös *Skeptical Inquirer* -lehden kotisivuilla on vapaasti luettavana lehden pääartikkeli *The Ideological Subversion of Biology* (July/August 2023, no 4) (12), jossa käsitellään kysymystä sukupuolen binäärisyydestä ja muita biologiaan liittyviä aiheita.

Skepsiksen hallituksen enemmistön käsitykset eivät ole poikkeus skeptikkojen keskuudessa, vaan valtavirtaa.

Kirjoittajat ovat Skepsiksen hallituksen jäseniä.

Lähteet:

- (1) Florida: <https://thefloridachannel.org/videos/10-28-22-florida-boards-of-medicine-and-osteopathic-medicine-joint-rules-legislative-committee-rule-workshop/>
- (2) Palveluvalikoimaneuvoston suositus: https://palveluvalikoima.fi/documents/1237350/22895008/Alaikäiset_suositus.pdf
- (3) Ruotsin terveys- ja hyvinvointiviranomainen: <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikkelikatalog/kunskapsstod/2022-12-8302.pdf>
- (4) Karoliinisen instituutin uutinen: <https://news.ki.se/systematic-review-on-outcomes-of-hormonal-treatment-in-youths-with-gender-dysphoria>
- (5) Karoliinisen instituutin systemaattinen tutkimuskatsaus: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/apa.16791>
- (6) *Lääkärilehti* (no 43-44/2023) ”Sukupuoliahdistuksen hormonaalinen ja kirurginen hoito nuoruusiässä – hyötyjä vai ei?”
- (7) Carol Tavris Tavistock: https://www.skeptic.com/reading_room/behind-rhetoric-untold-story-of-gender-affirming-clinics/
- (8) Cass Review: <https://cass.independent-review.uk/>
- (9) Tanska: <https://www.danskegnbueraad.dk/nedgangen-ja-https://ugeskriftet.dk/videnskab/sundhedsfaglige-tilbud-til-born-og-unge-med-konsumbehaeg-ja-https://segm.org/Denmark-sharply-restricts-youth-gender-transitions>
- (10) Hollanti: <https://segm.org/Dutch-protocol-debate-netherlands>
- (11) *Skeptic*-lehti 30-vuotta: https://www.skeptic.com/reading_room/trans-matters-overview-debate-research-policies/
- (12) *Skeptical Inquirer*: <https://skepticalinquirer.org/2023/06/the-ideological-subversion-of-biology/>